

Crna Gora

Ministarstvo zdravlja

Završni izvještaj o realizaciji Strategije Crne Gore za sprječavanje zloupotrebe droga za 2020. godinu

Jun, 2021

S A D R Ž A J

I UVODNI REZIME	3
II INFORMACIJA O NAPRETKU U POSTIZANJU CILJEVA	7
III TABELA ZA IZVJEŠTAVANJE O IMPLEMENTACIJI AKCIONOG PLANA ZA 2019-2020 GODINU	15
IV NALAZI EVALUACIJE	25
V OSVRT NA PLANIRANA I UTROŠENA FINANSIJSKA SREDSTVA	26
VI PREPORUKE ZA NAREDNI CIKLUS PLANIRANJA POLITIKA	26

I UVODNI REZIME

Zloupotreba droga i drugih psihoaktivnih supstanci, i brojne ozbiljne posljedice koje ona uzrokuje, predstavljaju stalni izazov za sva društva i države i zahtijeva multisektorski kontinuirani odgovor zajednice u cjelini, gdje doprinos moraju dati pojedinci, porodica, lokalna zajednica, vladine institucije, javni i civilni sektor, mediji, međunarodne organizacije i ostali. Zloupotreba droga otvara kompleksna pitanja i problematiku na globalnom nivou i predstavlja prijetnju za bezbjednost i zdravlje pojedinaca i društava u cjelini.

Crna Gora dijeli osnovne principe zakonodavstva Evropske unije, podržava osnivačke vrijednosti Unije: poštovanje ljudskih prava i sloboda, vladavinu prava, uvažavanje ljudskog dostojanstva, slobode, demokratije, jednakosti, solidarnosti. Crna Gora kao članica Ujedinjenih nacija, potpisnica je relevantnih konvencija iz oblasti kontrole droga, a kao članica Savjeta Evrope afirmiše vrijednosti očuvanja jednakosti među ljudima, bez stigme i diskriminacije u odnosu na osobe koje imaju teškoće zbog upotrebe droga. U tom kontekstu pristupa se i pitanjima vezanim za problematiku zavisnosti od droga, gdje se sa zdravstvenog aspekta, zavisnost od psihoaktivnih supstanci sa pratećim komorbiditetima tretira kao svako drugo oboljenje koje zahtijeva adekvatan ljekarski tretman. Osim zdravstvenih usluga, zavisnost od droga zahtijeva čitav dijapazon intervencija iz domena rehabilitacije, resocijalizacije, društvene podrške u cilju oporavka osobe koja je imala problem zavisnosti. Osnovni princip je da je zavisnost od psihoaktivnih supstanci moguće i prevenirati i liječiti, ali samo uz učešće svih aktera prepoznatih kao neophodnih, u skladu sa naučno utemeljenim dokazima. U složenoj oblasti sprečavanja zloupotrebe droga, ne sagledava se samo aspekt liječenja zavisnosti, već sa posebnim značajem i bezbjednost društava, koja nije ostvariva bez efikasnog djelovanja nadležnih organa iz domena unutrašnjih poslova, policije, forenzike, carine, sudstva, tužilaštva i civilnog sektora.

Strategija Crne Gore za sprječavanje zloupotrebe droga 2013-2020 bila je na liniji EU Strategije za droge za period 2013-2020. godine i zasnovana je na dvije ključne dimenzije politika droga - smanjenje potražnje droga i smanjenje ponude droga, a dopunjena je i oblastima međunarodne saradnje, mreže za podatke i informacije, istraživanja, i međusektorske saradnje i koordinacije.

U okviru realizacije mjera iz pregovaračkog poglavlja 24, kroz TAIEX mehanizam ekspertske podrške, sprovedena je 2016. godine, srednjoročna mid term evaluacija, koja je ujedno i prva evaluacija jednog strateškog dokumenta u Crnoj Gori, rađena po EU metodologiji, u saradnji sa ekspertima Evropske unije za politike droga i međunarodnu saradnju. Po datim preporukama izrađeni su akcioni planovi za 2017/2018. godinu i 2019/2020. godinu, sa zadatim aktivnostima kontinuirane dinamike uz multisektorski pristup vladinog i nevladinog sektora, u cilju usmjeravanja odgovornih aktera ka glavnim oblastima: sprovođenje zakona, carine, policije, javnog zdravstva, sistema socijalne zaštite, obrazovanja, međunarodne saradnje, izvještavanja na nacionalnom i međunarodnom nivou i ostalo.

Zbog činjenice da prilikom izrade strateškog dokumenta nije bila na snazi Metodologija razvijanja politika, izrade i praćenja sprovođenja strateških dokumenata, indikatori učinka nisu oformljeni.

Shodno svemu gore navedenom, u tekstu ispod nalazi se prikaz ključnih dostignuća po oblastima iz strategije, i to:

I OBLAST: SMANJENJE POTRAŽNJE DROGA - Iz analize stanja sprovedenih aktivnosti proizilazi da je **ostvaren pozitivan trend** u ostvarivanju postavljenih indikatora.

Održava se dobro utemeljena dugogodišnja praksa saradnje u lokalnoj zajednici između svih subjekata koji doprinose prevenciji bolesti zavisnosti (opštinske kancelarije, škole, domovi zdravlja, policijske ispostave, nevladine organizacije). U sistemu obrazovanja i vaspitanja održava se primjena naučno utemeljenih programa prevencije. U primjeni su i programi koji uključuju i rad sa porodicama (UNODC) i adekvatne edukacije nastavnika za vođenje programa zasnovanim na naučno utemeljnim dokazima. U zdravstvenom sistemu održava se kontinuitet dostupnosti preventivnih usluga. Preventivne aktivnosti koje se sprovode u Crnoj Gori su uglavnom iz oblasti univerzalne prevencije, a nedostaju programi za selektivnu i indikovanu prevenciju.

Zakonodavni i strateški okvir u Crnoj Gori, usklađen sa međunarodnim standardima u ovoj oblasti, daje mogućnost primjene svih vrsta zdravstvenih usluga i opcija tretmana za liječenje bolesti zavisnosti od droga, na svim nivoima zdravstvene zaštite, i o trošku Fonda za zdravstveno osiguranje. Obezbijeđen je tretman zavisnosti i dostupnost supstucione terapije svima i licima na izdržavanju kazne zatvora, kao i kontinuirano dostupna individualna i grupna psihoterapija.

Povećana je dostupnost, pristupačnost i pokrivenost efikasnim i raznovrstnim intervencijama socijalne rehabilitacije i resocijalizacije, a značajan pomak napravljen je u dostupnosti tretmana osobama ženskog pola u Javna ustanova za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci u Podgorici.

Kontinuirane su i unaprijeđene aktivnosti u oblasti smanjenja rizika i štetnih posljedica nastalih zbog zloupotrebe droga - kontinuirano je dostupna distribucija sterilnog pribora za injektiranje, preventivnog materijala (kondomi i edukativni materijal), kao i program supstucione terapije.

II OBLAST: SMANJENJE PONUDE DROGA - Iz analize stanja sprovedenih aktivnosti proizilazi da je **ostvaren pozitivan trend** u ostvarivanju postavljenih indikatora.

Nosioci aktivnosti za realizaciju ključnih mjera smanjenja ponude droga - Uprava policije, Uprava carina, nadležni sudovi i tužilaštva, bilježe kontinuirano uzlazni trend smanjenja ponude droga. U Izvještaju o napretku Evropske Komisije, objavljenom u oktobru 2020. godine, između ostalog se navodi: *"Zapljene kokaina i heroina porasle su za 250%, odnosno 1300% u poređenju sa 2018. godinom. Crna Gora je učestvovala u četiri multinacionalne policijske akcije. Pozitivan trend nastavljen je u 2020. godini."*

III OBLAST: SISTEM ZA INFORMACIJE I PODATKE - Iz analize stanja sprovedenih aktivnosti proizilazi da je **ostvaren pozitivan trend** u ostvarivanju postavljenih indikatora.

Sistem za informacije i podatke o drogama je u skladu sa evropskim standardima i obezbeđuje kvalitetne i objektivne informacije za kreiranje politike vezane za droge i aktivnosti u skladu sa dokazima, koje se objedinjuju u središnjoj tački i bazi podataka, Nacionalnoj jedinici za informacije o drogama, kao nacionalnoj bazi podataka. Objedinjeni standardizovani pristigli podaci i informacije koji se odnose na droge, omogućavaju uvid u stanje i trendove iz ove oblasti u državi. Dalje, ovako objedinjeni podaci dostavljaju se relevantnim nacionalnim i međunarodnim organima i institucijama, kako bi bili uporedivi i na međunarodnom nivou, a služe i za planiranje mjera i intervencija u državi u cilju unapređenja i rješavanja problematike koja se odnosi na suzbijanje zloupotrebe droga. Uspostavljanjem nacionalnog sistema za informacije i podatke o drogama Crna Gora postala je dio složenog Evropskog sistema i mreže za informacije o drogama

(

R

E Najveći izazov u ovoj oblasti predstavlja Registar narkomanije koji još uvijek nije u potpunosti funkcionalan. Potrebno je uspostaviti potpunu funkcionalnost registra i otkloniti prepoznate nedostatke u dostavljanju podataka od strane zdravstvenih ustanova.

O

IV OBLAST: ISTRAŽIVANJE - Iz analize stanja sprovedenih aktivnosti proizilazi da je **ostvaren pozitivan trend** u ostvarivanju postavljenih indikatora.

Osiguran je kontinuitet u procjeni zastupljenosti, vrste i obrazaca upotrebe droga među mladima u Crnoj Gori sprovođenjem internacionalnog istraživanja ESPAD 2015. i 2019. godine, kao jednog od standardnih indikatora upotrebe droga u zemlji.

V OBLAST: MEĐUNARODNA SARADNJA - Iz analize stanja sprovedenih aktivnosti proizilazi da je **ostvaren pozitivan trend** u ostvarivanju postavljenih indikatora.

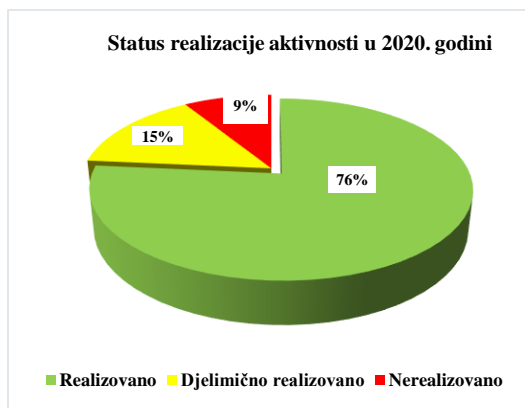
Crna Gora se pozicionirala u sva značajna međunarodna tijela iz oblasti droga i zadnjih godina postiže se visok nivo aktivne participacije u njima. Evidentno je učešće Crne Gore u svim regionalnim inicijativama i programima. Pored kontinuirane izgradnje kapaciteta nadležnih vladinih resora, nadležnih ustanova i NVO-a orijentisanih ka međunarodnoj saradnji, koja je u ovom predmetu veoma intenzivna, osnažio se razvoj saradnje sa svim međunarodnim organizacijama i institucijama. Tokom 2020. godine nijesu umanjene aktivnosti zbog pandemije korona virusa Covid - 19, već su se odvijale u online formatu.

VI OBLAST: SARADNJA I KOORDINACIJA - Iz analize stanja sprovedenih aktivnosti proizilazi da je **ostvaren pozitivan trend** u ostvarivanju postavljenih indikatora.

Formirana je Radna grupa za oblast izgradnje Sistema za rano upozoravanje na pojavu novih psihoaktivnih supstanci još u 2019. godini. Dostupni su i objedinjeni podaci po standardima EMCDDA-a. Ministarstvo zdravlja koordinira aktivnostima realizacije projekta IPA 7 sa EMCDDA-om u Crnoj Gori. Izazov u postizanju rezultata u ovoj oblasti je nedovoljno praćenje sprovođenja nacionalne politike sprečavanja zloupotrebe droga od strane Državnog savjeta za sprečavanje zloupotrebe droga i Komisije za droge, pa se preporučuje njihova puna aktivnost u narednom periodu.

U odnosu na status realizacije planiranih aktivnosti predviđenih Akcionim planom za 2020. godinu, od ukupno **34 aktivnosti, realizovano je 26 (76%), djelimično realizovano 5 (15%), a nerealizovane su 3 (9%) aktivnosti**, što je prikazano u Grafikonu 1.

Grafikon 1 – Status realizacije aktivnosti u 2020. godini

Tokom 2020. godine, zbog trajanja pandemije izazvane korona virusom Covid - 19, došlo je do odlaganja realizacije nekih aktivnosti, naročito radionica i obuka, koje su se kasnije tokom godine realizovale u online formatu ili bile adaptirane za primjenu u skladu sa važećim epidemiološkim mjerama.

Realizacija planiranih aktivnosti za ukupan period važenja ovog strateškog dokumenta planirana je da se finansira iz budžetskih sredstava i drugih izvora (fondovi, projekti, donacije). Međutim, u akcionim planovima nijesu precizirani svi iznosi potrebnih finansijskih sredstava. Za sprovođenje ove strategije, uzimajući u obzir podatke iz svih akcionih planova, procijenjena su potrebna finasijska sredstva u ukupnom iznosu od 133,017,00 eura. Podaci o utošenim sredstvima o realizaciji aktivnosti iz Akcionih planova za period od 2013 – 2019. godine nijesu dostupni Ministarstvu zdravlja.

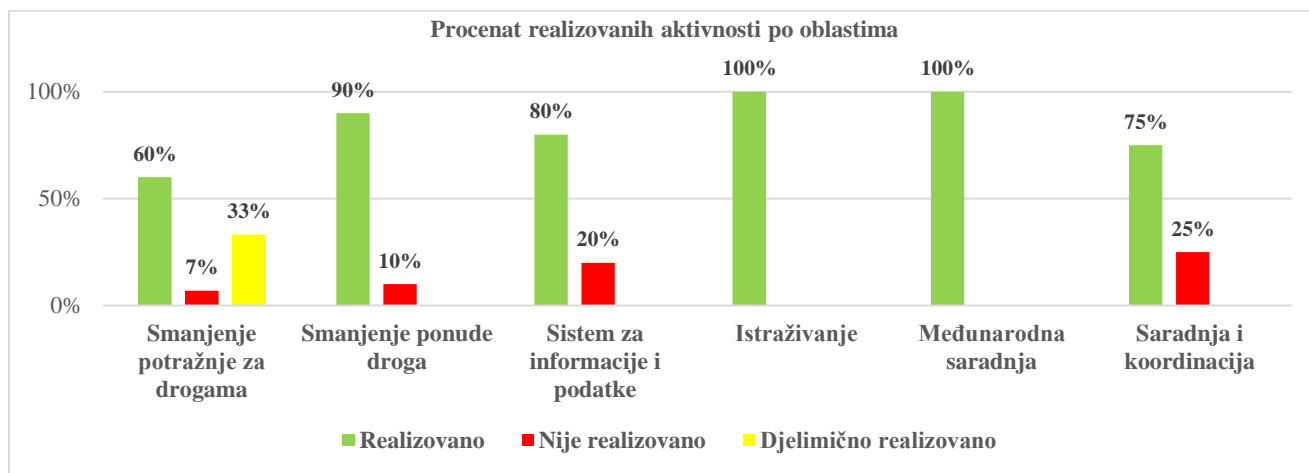
U Akcionom planu za 2019-2020. godinu nijesu precizirani svi iznosi potrebnih finasijskih sredstava. Za realizaciju aktivnosti shodno AP naveden je iznos potrebnih finasijskih sredstava od 31.932,00 eur, a iz uvida u dostavljene podatke od nosilaca aktivnosti utrošeno je 67.588,90 eura.

U narednom periodu potrebno je planirati i precizirati sredstva za svaku aktivnost pojedinačno, i imati presjek utrošenih sredstava.

II INFORMACIJA O NAPRETKU U POSTIZANJU CILJEVA

Strategija Crne Gore za sprečavanje zloupotrebe droga 2013 – 2020 je strateški dokument sa šest definisanih oblasti. U Grafikonu 2 prikazan je procenat realizovanih aktivnosti po oblastima u 2020. godini.

Grafikon 2 – Procenat realizovanih aktivnosti u 2020. godini po oblastima iz strategije

I OBLAST: SMANJENJE POTRAŽNJE DROGA

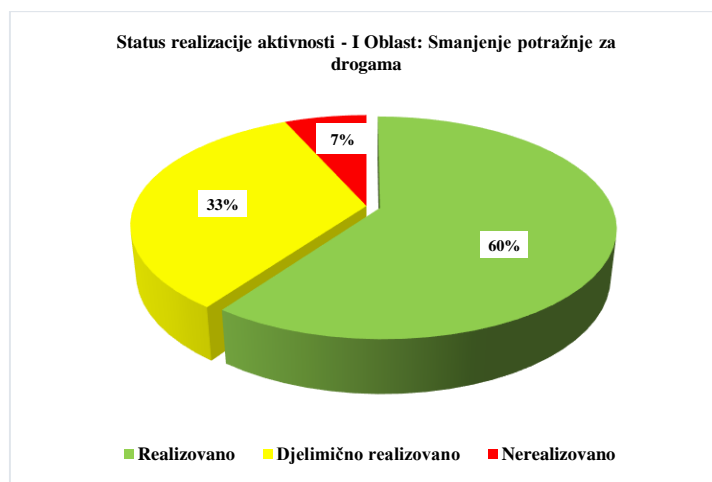
Prva oblast od interesa - Smanjenje potražnje za drogama podijeljena je na četiri prioritetne oblasti, i to:

1. Prevencija zloupotrebe droga;
2. Liječenje / tretman;
3. Rehabilitacija zavisnika/ca od droga, reintegracija u društvo i oporavak, uključujući i lica zavisnike od droga na izdržavanju kazne zatvora, i
4. Smanjenje rizika i štetnih posljedica nastalih zbog zloupotebe droga.

U cilju ostvarenja rezultata u okviru ove oblasti predviđeno je ukupno petnaest aktivnosti, od čega je jedna aktivnost nerealizovana (7%), pet djelimično realizovano (33%), a devet realizovano u potpunosti (60%), što je prikazano u Grafikonu 3. Samim tim, iz analize stanja sprovedenih aktivnosti proizilazi da je **ostvaren pozitivan trend u ostvarivanju postavljenih indikatora.**

Razlozi za nerealizaciju aktivnosti iz ove oblasti su najvećim dijelom prouzrokovani posledicima pandemije usled COVID-19.

Grafikon 3 - Status realizacije aktivnosti – I Oblast: Smanjenje potražnje za drogama

1. Prioritetna oblast: Prevencija zloupotrebe droga

U oblasti Prevencije zloupotrebe droga od tri aktivnosti predviđene akcionim planom sve tri su djelimično realizovane. Ključne mjere i realizovane aktivnosti iz više segmenata prevencije bilježe trend kontinuiteta od strane svih prepoznatih nosilaca aktivnosti. Primjećuje se motivisanost i angažovanost zaposlenih u opštinskim kancelarijama, uprkos brojnim izazovima, posebno tokom 2020. godine i uticaja pandemije, pa su planirane aktivnosti odložene i/ili adaptirane na online format. Afirmativna je činjenica da se održava dobro utemeljena dugogodišnja praksa saradnje u lokalnoj zajednici između svih subjekata koji doprinose prevenciji (opštinske kancelarije, škole, domovi zdravlja, policijske ispostave, nevladine organizacije).

U sistemu obrazovanja i vaspitanja održava se primjena naučno utemeljenih programa prevencije, sa konceptom jačanja socijalnih i odbrambenih vještina osnovaca i srednjoškolaca kroz standardizovane programe, uzrasno prilagođene, i po međunarodnim standardima prevencije (UNODC). U primjeni su i programi koji uključuju i rad sa porodicama (UNODC) i adekvatne edukacije nastavnika za vođenje programa naučno dokazane učinkovitosti.

U zdravstvenom sistemu, posebno na primarnom nivou zdravstvene zaštite, kroz centre za mentalno zdravlje i savjetovališta, kao i kroz savjetovalište za HIV/AIDS u Institutu za javno zdravlje, održava se kontinuitet dostupnosti preventivnih usluga.

Crna Gora je uspostavila saradnju sa Nacionalnom agencijom za droge Republike Francuske (MILDECA), koja je ekspertski i tehnički podržala zajednički projektni predlog Uprave policije i Odjeljenja za članstvo u međunarodnim tijelima za politike droga u Ministarstvu zdravlja, na temu prevencije u lokalnoj zajednici, namijenjen opštinskim kancelarijama za prevenciju i službenicima Uprave policije.

Usljed pandemije izazvane virusom COVID-19 u 2020. godini nije sproveden javni konkurs „Podrška programima prevencije zloupotrebe droga među ključnim populacijama“.

Preventivne aktivnosti koje se sprovode u Crnoj Gori su uglavnom iz oblasti univerzalne prevencije, a nedostaju programi za selektivnu i indikovanu prevenciju.

Preporuke nosioca aktivnosti je da se za naredni period omogući veći stepen edukacija za službenike koji rade u opštinskim kancelarijama za prevenciju bolesti zavisnosti kao i da bude veći stepen njihovog angažmana. Takođe, preporučuje se i intenziviranje saradnje MPNKS, NVO, Kancelarija za prevenciju bolesti zavisnosti sa osnovnim i srednjim školama, i uključivanje i drugih subjekata koji se bave ovom problematikom. Preporučuje se primjena standardizovanih i na dokazima zasnovanim programima prevencije od strane svih subjekata koji se bave prevencijom.

2. Prioritetna oblast: Liječenje/tretman

U oblasti Liječenje/tretman od četiri aktivnosti predviđene akcionim planom sve četiri su realizovane. Zakonodavni i strateški okvir u Crnoj Gori, usklađen sa međunarodnim standardima, daje mogućnost primjene svih vrsta zdravstvenih usluga i opcija tretmana za liječenje bolesti zavisnosti od droga, na svim nivoima zdravstvene zaštite, o trošku Fonda za zdravstveno osiguranje. Angažovanjem resora zdravstva i pravde, obezbijeđen je tretman zavisnosti i dostupnost supstucione terapije licima na izdržavanju kazne zatvora, shodno procjeni nadležnog psihijatra. Svim pritvorenim i osuđenim licima je kontinuirano dostupna individualna i grupna psihoterapija od strane psihijatarata i psihoterapeuta u modalitetima KBT i Transakcione analize. U Savjetovalištu u Institutu za javno zdravlje, dostupno je i savjetovanje i testiranje na HIV, hepatitis B i hepatitis C. Održavaju se programi edukacije u cilju preveniranja stigmatizacije i diskriminacije osoba usljed bolesti zavisnosti i HIV/AIDS-a, hepatitisa B i C.

U cilju podsticanja da osoba u problemu zbog zavisnosti lakše i brže potraži pomoć, kroz saradnju sa Savjetom Evrope, Pompidu grupom, Ministarstvo zdravlja je učestvovalo u izradi "online intervencija" - inovativnog online testa za samoprocjenu rizika upotrebe droga (Dudit-drughelp) koji je dostupan na linku: <https://drughelp.eu/dudit1.php?l=ME-me>.

Prepoznati su određeni izazovi u organizaciji distribucije supstucione terapije, i u domovima zdravlja i u Kliničkom centru Crne Gore.

Kroz saradnju sa međunarodnim tijelima za politike droga (UNODC, Savjet Evrope, Pompidu grupa, EMCDDA) organizovane su obuke za domaće stručnjake iz zdravstva u Crnoj Gori, kao i učešće na regionalnim skupovima.

Preporuka nosioca aktivnosti je da je potrebno raditi na jačanju profesionalnih kapaciteta stručnih lica koja su u direktnom kontaktu sa klijentima/injama i sprovoditi antistres programe za stručna lica.

3. Prioritetna oblast: Rehabilitacija zavisnika/ca od droga, reintegracija u društvo i oporavak, uključujući i lica zavisnike od droga na izdržavanju kazne zatvora

U oblasti Rehabilitacije zavisnika/ca od droga, reintegracije u društvo i oporavak, uključujući i lica zavisnike od droga na izdržavanju kazne zatvora od pet aktivnosti predviđenih akcionim planom jedna je nerealizovana, dvije su djelimično realizovane i dvije su realizovane. U Javnoj ustanovi za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci članovi Stručnog tima sprovode Stručni program rehabilitacije i resocijalizacije. U kontekstu rehabilitacije napravljen je znatan pomak u dostupnosti tretmana osobama ženskog pola.

Preporuka nosioca ovih aktivnosti je da se u narednom periodu sprovede akreditacija programa i nastave eksterne edukativne supervizije kao oblici stručne podrške. Potrebno je nastaviti sa kontinuiranim obukama za jačanje kadrovskih kapaciteta. Preporuka je i da se unaprijedi promocija Centra za osobe ženskog pola na rehabilitacionom tretmanu. Dalje, zbog značaja edukacija preporuka je da se nastavi sa realizovanjem istih u narednom periodu kako bi bio što veći obuhvat edukovanih lica u oblasti pružanja zaštite od diskriminacije osoba oboljelih od AIDS-a, HIV-a, hepatitisa C i B.

Potrebno je akreditovati programe Zavoda za socijalnu i dječiju zaštitu, nastaviti eksterne edukativne supervizije, kao oblika stručne podrške.

4. Prioritetna oblast: Smanjenje rizika i štetnih posljedica zbog zloupotrebe droga

U oblasti Smanjenje rizika i štetnih posljedica zbog zloupotrebe droga od tri aktivnosti predviđene akcionim planom sve tri su realizovane.

Zakonodavni i strateški okvir u Crnoj Gori još od 2008. godine prepoznaju mogućnost primjene seta intervencija iz domena tzv. "smanjenja štete", programa visokog i niskog praga. Određene aktivnosti kao savjetovanja, smanjenja štete, samopomoći, grupnog i/ili individualnog rada, terenskog rada, izrade i distribucije informativnog materijala, distribucije sterilnog pribora za injektiranje i preventivnog materijala za korisnike droga, i ostale usluge potrebne osobama koje koriste droge, sprovode se duži niz godina i od strane onih nevladinih organizacija, koje u opisu djelovanja imaju ovu oblast.

Preporuka nosioca aktivnosti je da je potrebno unapređivati pristupe smanjenja rizika i štetnih posljedica usljed zloupotrebe droga.

II OBLAST: SMANJENJE PONUDE DROGA

Oblast - Smanjenje ponude droga podijeljena je na dvije prioritetne oblasti: policija i carina. U cilju realizacije ključnih mjera predviđeno je ukupno deset aktivnosti, od čega je jedna aktivnost nerealizovana (10%), a devet realizovano u potpunosti (90%), što je prikazano u Grafikonu 4.

Iz analize stanja sprovedenih aktivnosti proizilazi da je **ostvaren pozitivan trend u ostvarivanju postavljenih indikatora**. Nosioci aktivnosti za realizaciju ključnih mjera smanjenja ponude droga, Uprava policije, Uprava carina, nadležni sudovi i tužilaštva, bilježe kontinuirano uzlazni trend smanjenja ponude droga.

Grafikon 4 - Status realizacije aktivnosti II Oblast: Smanjenje ponude droga

1. Prioritetna oblast: Policija

U prioritetnoj oblasti – Policija predviđena je realizacija pet aktivnosti, od čega su četiri realizovane, a jedna nije.

Rezultat sprovedenih aktivnosti je veliki broj sprovedenih međunarodnih policijskih istraga, od kojih je većina inicirana od strane crnogorske policije i po informacijama Sektora za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije. U Izvještaju o napretku Evropske Komisije, objavljenom u oktobru 2020. godine, između ostalog se navodi: *"Zapljene kokaina i heroina porasle su za 250%, odnosno 1300% u poređenju sa 2018. Crna Gora je učestvovala u četiri multinacionalne policijske akcije. Pozitivan trend nastavljen je u 2020. godini."* Uprava policije implementira najbolje policijske prakse kroz saradnju sa međunarodnim partnerima, od čega benefite imaju Crna Gora, ali i zemlje Evropske unije.

U 2020. godini Uprava policije otkrila je 285 krivičnih djela u vezi sa opojnim drogama. Zbog učinjenih djela, nadležnim državnim tužilaštvima podnijete su 247 krivične prijave protiv 292 lica. Zbog izvršenih prekršaja - 747, shodno Zakonu o sprječavanju zloupotreba opojnih droga, podnijeta je 747 prekršajna prijava, protiv 763 lica. Bilježi se pad od oko 30% u odnosu na 2019. godinu.

U toku 2020. godine na teritoriji Crne Gore u 958 pojedinačnih zapljena pronađeno je i oduzeto 3t 105 kg 424,88 gr opojne droge bruto mase, što je za oko 28% više u odnosu na 2019. godinu. Broj zapljena je za oko 31% manji nego 2019. godine. Van teritorije Crne Gore, u zajednički sprovedenim međunarodnim istragama, zaplijenjeno je oko 8 tona kokaina i 46 kg marihuane. U Crnoj gori zaplijenjeno je 2 tone i 637 kg marihuana i 12 kg heroina.

Forenzičkom centru Uprave policije dodijeljen je sertifikat Akreditacionog tijela Crne Gore sa brojem Li 14.19 - identifikacioni broj ATCG-0075. U toku 2020. godine urađeno je 981 vještačenje (izvještaj) koje su pratili 8666 uzorka droga. Kontinuirane su i obuke službenika Odsjeka za sprečavanje i suzbijanje zloupotreba droga.

2. Prioritetna oblast: Carina

U prioritetnoj oblasti – Carina predviđena je realizacija pet aktivnosti i sve su u potpunosti realizovane.

Uprava prihoda i carina, između ostalog, kontinuirano sprovodi unapređenje profila rizika za droge u Sistemu upravljanja rizikom, tako da je u 2019. godini izrađeno novih 37 profila rizika. Izvršena je evaluacija i ažuriranje za 217 profila rizika. U 2020. godini izrađeno je novih 24 profila rizika, a izvršena je evaluacija i ažuriranje za 240 profila rizika.

Ukupan broj zaplijena narkotika u 2020. godini od strane Uprave carina je: 2033,00 kg marihuane, 12,00 kg heroina i 53,00 kg hašisa. Povećana je razmjena informacija na nacionalnom i međunarodnom nivou, pa je razmjena na nacionalnom nivou bilo 86, a na međunarodnom nivou 137.

Uprava prihoda i carina je tokom 2020. godine aktivno učestvovala u 7 Zajedničkih carinskih operacija (JCO) u organizaciji Interpol, SELEC-a, SCO i dr, dok specifičnih operacija u 2020. godini kada su droge u pitanju nije bilo.

Kontinuirana je teorijska i praktična obuka carinskih službenika za borbu protiv droge.

III OBLAST: SISTEM ZA INFORMACIJE I PODATKE

U cilju realizacije ključnih mjera u oblasti Sistem za informacije i podatke - predviđena je realizacija tri aktivnosti, i sve tri su u potpunosti realizovane, pa je **ostvaren pozitivan trend u ostvarivanju postavljenih indikatora**.

Svi nosioci aktivnosti su prikupljali i dostavljali podatke, redovne i vanredne izvještaje po ustanovljenim nacionalnim i evropskim standardima. Nacionalna mreža i jedinica za informacije i podatke u svrhu praćenja/monitoringa oblasti droga i zavisnosti od droga, dio je mreže Evropske unije za informacije i podatke za praćenje/monitoring oblasti droga i zavisnosti od droga (EMCDDA/ReitoxNetwork).

(
O Najveći izazov u ovoj oblasti predstavlja Registar narkomanije koji još uvijek nije u potpunosti funkcionalan. Preporuka nosioca aktivnosti je da je potrebno uspostaviti potpunu funkcionalnost Registra i otkloniti prepoznate nedostatke u dostavljanju podataka od strane zdravstvenih ustanova.

l

j

e

n

j

a

z

a

č

l

a

IV OBLAST: ISTRAŽIVANJE

s

t

v

o

o

u

1. Prioritetna oblast: Implementacija politika i aktivnosti zasnovanih na dokazima

m

e

č

o

o

o

o

o

o

o

o

o

o

U cilju realizacije ključne mjere u oblasti - Istraživanje - predviđena je realizacija jedne aktivnosti koja je potpunosti realizovana, pa je **ostvaren pozitivan trend u ostvarivanju postavljenih indikatora**.

1. Prioritetna oblast: Implementacija politika i aktivnosti zasnovanih na dokazima

Institut za javno zdravlje Crne Gore je 2019. godine sproveo ESPAD istraživanje među mladima. Tokom 2020. godine urađen je nacionalni izvještaj, održana javna prezentacija rezultata kao i prezentacija zainteresovanim institucijama i organizacijama. Izvještaj je dostupan na sajtu Instituta za javno zdravlje CG.

Grafikon 5 - Status realizacije aktivnosti III Oblast: Sistem za informacije i podatke

Grafikon 6 - Status realizacije aktivnosti IV Oblast: Sistem za informacije i podatke

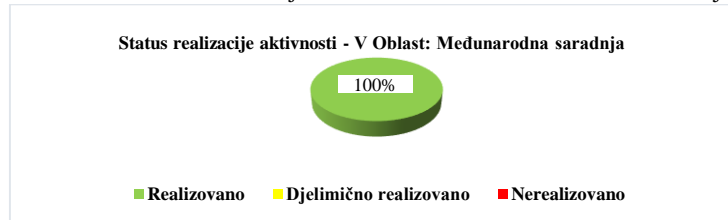
V OBLAST: MEĐUNARODNA SARADNJA

U cilju realizacije ključne mjere u ovoj oblasti predviđena je realizacija jedne aktivnosti koja je potpuno realizovana, pa je **ostvaren pozitivan trend u ostvarivanju postavljenih indikatora**.

1. Prioritetna oblast: Članstvo i učešće u radu u međunarodnim tijelima i organizacijama iz oblasti politika droga

Kroz višegodišnju proaktivnu saradnju sa međunarodnim tijelima za politike droga (UNODC, Savjet Evrope; Pompidu grupa, EU agencija za monitoring droga, OSCE, TAIEX programi, Paris Pakt) ostvareno je niz edukativnih aktivnosti, seminara, treninga, stručnih sastanaka namijenjenih zaposlenima u zdravstvu, sektoru obrazovanja i vaspitanja, Upravi za izvršenje krivičnih sankcija, JU ustanovi za rehabilitaciju, opštinskim kancelarijama, službenicima policijskih i carinskih organa, predstavnicima sudstva i tužilaštva, kao i službenicima u državnim institucijama. Crna Gora je prisutna i aktivna u svim regionalnim inicijativama, bilateralnoj saradnji, učestvuje u procesima izrade predloga rezolucija, deklaracija, dopuna i izmjena konvencija i ostalih međunarodnih instrumenata iz oblasti politika droga, a u skladu sa obavezama države kao članice Ujedinjenih nacija, Savjeta Evrope i Svjetske zdravstvene organizacije (Komitet za zavisnosti od droga SZO). Tokom 2020. godine nijesu umanjene aktivnosti zbog uticaja pandemije korona virusa Covid - 19, već su se odvijale u online formatu. Uprava policije i Uprava prihoda i carina imaju permanentno proaktivnu saradnju sa međunarodnim partnerskim agencijama i službama drugih zemalja, kao i sa referentnim agencijama EUROPOL-om i Svjetskom carinskom organizacijom (WCO).

Grafikon 7 - Status realizacije aktivnosti V Oblast: Međunarodna saradnja

VI OBLAST: SARADNJA I KOORDINACIJA

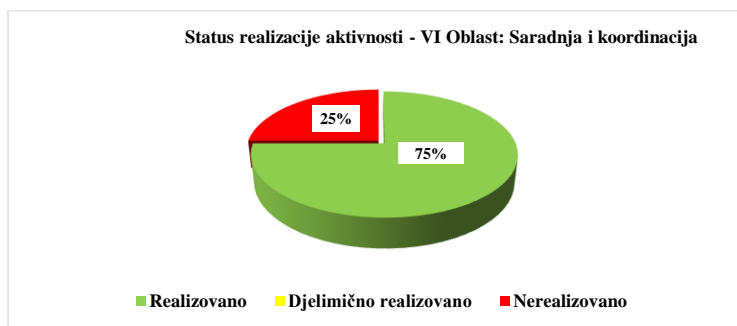
U cilju realizacije ključnih mjera u oblasti – Saradnja i koordinacija - predviđena je realizacija ukupno četiri aktivnosti, od čega je jedna aktivnost nerealizovana (10%), a tri realizovano u potpunosti (90%), što je prikazano u Grafikonu 8. Samim tim, iz analize stanja sprovedenih aktivnosti proizilazi da je **ostvaren pozitivan trend u ostvarivanju postavljenih indikatora.**

Formirana je Radna grupa za oblast sistema za rano upozoravanje na pojavu novih psihoaktivnih supstanci još u 2019. godini. Dostupni su i objedinjeni podaci po standardima EMCDDA-a. Ministarstvo zdravlja koordinira aktivnostima realizacije projekta IPA 7 sa EMCDDA u Crnoj Gori .

U 2020.godini nije realizovana ključna mjera “Učešće civilnog društva u aktivnostima sprečavanja zloupotrebe droga“ kojom je planirano finasiranje projekata organizacija civilnog društva, jer se konkurs nije sproveo zbog uticaja pandemije virusa Covid - 19. Ipak, određene NVO koje djeluju u ovoj oblasti su realizovale svoje aktivnosti koje finasiraju iz sopstvenih sredstava ili drugih donacija i projekata.

Preporuke nosilaca aktivnosti u ovoj oblasti su da je potrebno unaprijediti način prikupljanja informacija po standardima EU agencije za monitoring droga i zavisnosti od droga (EMCDDA) i da se nastavi saradnja Javne ustanove za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci sa NVO sektorom.

Grafikon 8 - Status realizacije aktivnosti VI Oblast: Saradnja i koordinacija

III TABELA ZA IZVJEŠTAVANJE O IMPLEMENTACIJI AKCIONOG PLANA ZA 2020. GODINU

I SMANJENJE POTRAŽNJE ZA DROGAMA										
1 Prioritetna oblast: Prevencija zloupotrebe droga										
	Ključne mjere	Aktivnost	Nosilac aktivnosti	Rok	Indikator	Status realizacije	Novi rok realizacije	Planirana/utrošena sredstva	Izvor finansiranja	Preporuke
1.1	Unapređenje socio-emocionalnih vještina kao zaštitnog faktora među mladima i sprovođenje programa prevencije.	Sprovođenje programa prevencije Izrada i distribucija odgovarajućih informativnih materijala uzrasno prilagođenih	Ministarstvo prosvjete; Zavod za školstvo; Institut za javno zdravlje; zdravstvene ustanove; Ministarstvo unutrašnjih poslova; Uprava policije; Nevladine organizacije	Do kraja školske 2019/2020	Broj i vrste programa Broj uključenih u Program Izrađen i u primjeni materijal	Djelimično realizovano Ministarstvo prosvjete u saradnji sa UNODC realizuje program „Vještine za adolescenciju“. Prethodno je bilo uključeno 17 osnovnih škola iz Podgorice, Nikšića, Cetinja i Danilovgrada. Program se proširio na 11 osnovnih škola u južnoj regiji. Inicijativa "Moje vrijednosti i vrline" realizovana je u 94 osnovne i sve srednje škole, a urađen je i nacrt Brošure za roditelje.	Zbog pandemije COVID-19 ovu aktivnost nije bilo moguće realizovati u potpunosti, planirati realizacijunarednim dokumentima.	Redovna aktivnost-tekući Budžet / Nedostupan podatak	Projekti: UNODC »Vještine za adolescenciju; UNICEF »Razvoj socio-emocionalnih vještina«, Projekat sa Lion Quest i NVO (međunarodne i domaće)	Nastaviti sa unapređenjem socio-emocionalnih vještina kao zaštitnog faktora među mladima. Nastaviti s primjenom, širiti program, primijeniti adekvatne programe za prvi obrazovni ciklus.
1.2	Prevencija zloupotrebe, smanjenje, sprječavanje i/ili odlaganje rizika za upotrebu droga.	Primjena univerzalnih programa intervencije u različitim okruženjima, neposredan i terenski rad. Kontinuirano se sprovode programi u osnovnim i srednjim školama.	Ministarstvo prosvjete; Zavod za školstvo; Nadležni organi i ustanove; Javna ustanova za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci; Zdravstvene ustanove; Nevladine organizacije	2019/2020.	Broj programa Broj učesnika/ca obuhvaćenih programom	Djelimično realizovano Kontinuirano se sprovode programi u osnovnim i srednjim školama kroz predmetne programe Psihologija, Sociologija, Biologija, Zdravi stilovi života.	Zbog pandemije COVID-19 ovu aktivnost nije bilo moguće realizovati u potpunosti, planirati realizacijunarednim dokumentima.	Redovna aktivnost-tekući Budžet / Nedostupan podatak	Projekti: Regionalni program UNODC za Jugoistočnu Evropu (2016/2019 i 2020/2023) – podprogram 3 – smanjenje upotrebe droga, NVO (međunarodne i domaće)	Intenziviranje saradnje MPNKS, NVO, Kancelarija za prevenciju bolesti zavisnosti sa osnovnim i srednjim školama, i uključivanje i drugih subjekata koji se bave ovom problematikom. Primjenjivati univerzalne programe intervencije u različitim okruženjima, neposredan i terenski rad. Nastaviti s primjenom i širiti program, primijeniti adekvatne programe za prvi obrazovni ciklus.
1.3	Angažovanje na nivou lokalnih samouprava kroz djelovanje opštinskih kancelarija za prevenciju bolesti zavisnosti.	Priprema i realizacija preventivnih aktivnosti planiranih godišnjim programima rada opštinskih kancelarija	Opštinske kancelarije za prevenciju -lokalna samouprava u saradnji sa: vaspitno obrazovnim ustanovama; JU za smještaj i rehabilitaciju korisnika psihoaktivnih supstanci; zdravstvene ustanove; Uprava policije; NVO	2019 - 2020 U skladu sa rokovim a za realizaciju godišnjih program a rada kancelarija	Broj i vrste Aktivnosti (održane tribine/predavanj/skupovi; broj učesnikaca/polaznika/ca; obrađene teme)	Djelimično realizovano Zbog pandemije COVID-19 ovu aktivnost nije bilo moguće realizovati u potpunosti. Aktivnosti su se najvećim dijelom preusmjerile na online platforme.	Planirati realizacijunarednim dokumentima.	Redovna aktivnost / Finansijska sredstva utrošena 836,90eur.	Tekući Budžet NVO (međunarodna i domaće)	Omogućiti veći stepen edukacija za službenike koji rade u opštinskim kancelarijama. Primjena pozitivnih iskustava u radu iz zemalja u kojima je značajno došlo do smanjenja stope konzumiranja PAS među mladima.
2 Prioritetna oblast: Liječenje/Tretman										
	Ključna mjera	Aktivnost	Nosilac aktivnosti	Rok	Indikator	Status realizacije	Novi rok realizacije	Planirana/utrošena sredstva	Izvor finansiranja	Preporuke
2.1	Održati nisku učestalost infekcija u opštoj populaciji i među IKD	Vakcinacija protiv HBV u populaciji intravenskih korisnika droga	Institut za javno zdravlje; Zdravstvene ustanove; Fond za zdravstveno osiguranje; ZU Montefarm	2019/2020	Epidemiološki izvještaji; Praćenje hepatitisa B i hepatitisa C	Realizovano U Centru za zarazne bolesti vodi se Izvještaj o kretanju zaraznih bolesti u okviru kojeg se obrađuje HBV i HCV.		Redovna aktivnost- 57.220,00 eur planirano	Tekući Budžet Global Fond na osnovu	Nastaviti saradnju sa Institutom za javno zdravlje i Savjetovalištem za HIV.

						IJZ sproveo biobihevioralnu studiju: Istraživanje o rizičnom ponašanju u vezi sa HIV/AIDS-om i ispitivanje seroprevalencije HIV, HBV i HCV među osobama koje injektiraju droge.		34.820,00 Eur - realizovano	ugovora između MZ CG i GF	
2.2	Održavanje dostupnosti i pristupačnosti savjetovaništa i testiranja na HIV i drugih seksualno prenosivih bolesti i bolesti koje se prenose krvlju	Razvoj / Identifikacija mreže usluga za realizaciju	Institut za javno zdravlje	2019 2020	Spisak dostupnih usluga; broj i vrste pruženih usluga; broj testiranih osoba; ostale aktivnosti savjetovaništa.	Realizovano Savjetovanište za HIV u IJZ na početku kalendarske godine ima podatke o broju testiranih na HIV u prethodnoj godini. U Savjetovalistu u IJZ, osim savjetovanja i testiranja na HIV, dostupno je i savjetovanje i testiranje na hepatitis B i hepatitis C. Epidemiolozi mogu da daju uput za serološke analize za laboratoriju IJZ. U Savjetovaništu u IJZ, osim savjetovanja i testiranja na HIV, dostupno je i savjetovanje i testiranje na hepatitis B i hepatitis C.		Redovna aktivnost / Nedostupan podatak	Tekući Budzet	
2.3	Kontinuirana dostupnost i pristupačnost mogućnostima tretmana u zatvoru.	Obezbijediti stalnu dostupnost supstancione terapije u zatvoru.	Uprava za izvršenje krivičnih sankcija; Zdravstvene ustanove.	Kontinuirano	Sve opcije tretmana za lica na izdržavanju kazne zatvora dostupne.	Realizovano Svim pritvorenim i osuđenim licima je kontinuirano dostupna supstanciona terapija i psihosocijalna podrška. Svim zatvorenicima kojima je izrečena mjera liječenja narkomanije dostupna je mogućnost stalnog učešća u ovim programima tretmana, uz stalan psihijatrijski tretman individualnog nivoa u smislu farmakoterapije i psihoterapijskog rada, a u zavisnosti od motivacije i ličnih kapaciteta pacijenata.		Redovna aktivnost / Nedostupan podatak	Tekuća budžetska sredstva	
2.4	Veća dostupnost i pristupačnost grupnog psihoterapijskog rada Edukacije stručnog kadra u cilju praćenja i usvajanja savremenih terapijskih procedura i tretmana zavisnosti od droga.	Ojačati grupni psihoterapijski rad koji podrazumijeva učenje vještina i tehnika kod zatvorske populacije kako bi se oduprli bolesti i upoznali sa novim obrascima ponašanja u cilju održavanja i uspostavljanja apstinencije Učešće stručnjaka u svim vidovima obuka koje su po međunarodnim standardima	Uprava za izvršenje krivičnih sankcija; Javna ustanova za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci; Zdravstvene ustanove; Nevladine organizacije; Udruženja	2019 2020	Intenzivan grupni psihoterapijski rad Broj, vrste i teme edukacija i broj polaznika/ca Primijenjena stečena znanja	Realizovano Svim pritvorenim i osuđenim licima je kontinuirano dostupna individualna i grupna psihoterapija od strane psihijatarata i psihoterapeuta u modalitetima KBT i Transakcione analize. U prvoj polovini 2020. godine do pojave pandemije sprovedeni su grupni programi rada sa zavisnicima "12 koraka". U drugoj polovini 2020. godine pod supervizijom eksperta Savjeta Evrope u Odsjeku za tretman vrši se standardizacija posebnih programa: 1.Specijalizovani program za grupni rad sa zavisnicima od PAS 2.Specijalizovani program za grupni rad sa zavisnicima od alkohola. Grupne radionice se sprovode svake nedelje, program je zasnovan na principima kognitivno-bihevioralne terapije. Realizovana je obuka na temu „Specifičnost rada sa zavisnicima“ kojoj je prisustvovalo 18 službenika Sektora za tretman iz različitih organizacionih jedinica.		Redovna aktivnost / Nedostupan podatak	Tekuća budžetska sredstva; Ekspertska podrška TAIEX; Kroz učešće u međunarodnim projektima i saradnji sa: UNODC, EMCDDA, WHO, Savjet Evrope; Zajednički Projekat Evropske unije i savjeta Evrope »Horizontal Facility za Zapadni Balkan i Tursku«	Raditi na jačanju profesionalnih kapaciteta stručnih lica JU koja su u direktnom kontaktu sa klijentima/kinjama. Planirati antistres programe za stručna lica u JU.

						U Javnoj ustanovi za rehabilitaciju grupe i individualne psihoterapije su dio redovnih aktivnosti i svakodnevno se sprovode.				
3 Prioritetna oblast: Rehabilitacija zavisnika/ca od droga, reintegracija u društvo i oporavak, uključujući i lica zavisnike od droga na izdržavanju kazne zatvora										
	Ključna mjera	Aktivnost	Nosilac aktivnosti	Rok	Indikator	Status realizacije	Novi rok realizacije	Planirana/utrošena sredstva	Izvor finansiranja	Preporuke
3.1	Povećana dostupnost, pristupačnost i pokrivenost efikasnim i intervencijama vezanim za socijalnu rehabilitaciju i socijalnu reintegraciju	Razvoj / identifikacija mreže usluga za implementaciju koja se sastoji od javnih i civilnih organizacija i udruženja Edukacija stručnih radnika zaposlenih u centrima za socijalni rad i ustanovama dječije zaštite u cilju prevencije i prepoznavanja ove pojave kod djece i mladih	JU za smještaj i rehabilitaciju korisnika psihoaktivnih supstanci; Civilne organizacije; Udruženja; Zavod za socijalnu i dječiju zaštitu	2019 2020 2019 2020	Usluge dostupne Broj sprovedenih obuka i broj polaznika/ca	Djelimično realizovano U Zavod za socijalnu i dječiju zaštitu održan je okrugli sto "Prevencija i prepoznavanje zloupotrebe droga kod djece i mladih". Tematski dio obuke vodio je izvršni direktor "Preporoda", a bio je namijenjen zaposlenima u Centrima za socijalni rad.	Planirati realizacijun arednim dokumenti ma.	Redovne aktivnosti / Nedostupan podatak	Međunarodni projekti Budžet	Potrebna je akreditacija programa za ZSDS; nastavak eksterne edukativne supervizije, kao oblika stručne podrške. Nastaviti sa kontinuiranim obukama.
3.2	Povećanje efikasnosti i pokrivenosti opcijama tretmana zasnovanim na dokazima, kojima se pokrivaju različiti psihosocijalni pristupi	Održavanje postojećih i razvoj rehabilitacionih i programa društvene reintegracije koji imaju mjerljive ishode	Lokalna samouprava Javna ustanova za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci; Civilne organizacije; Udruženja. Međunarodni projekti	2019 2020	Programi u primjeni	Realizovano U JU članovi Stručnog tima sprovode Stručni program rehabilitacije i resocijalizacije.		Nedostupan podatak	Međunarodni projekti Tekući Budžet	Jačanje kadrovskih kapaciteta.
3.3	Dostupnost rehabilitacionog tretmana ženama zavisnicama	Promocija rehabilitacionog programa za žene zavisnice	Javna ustanova za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci; Civilne organizacije; Udruženja; Terapijske zajednice.	2019 Godišnji program rada 2020 Godišnji program rada	Obezbijeden prostorni i kadrovski kapacitet. Primjena stručnog programa/protokol a rehabilitacije i resocijalizacije koji uzima u obzir specifikum problema žena zavisnica	Realizovano		Redovne aktivnosti / Nedostupan podatak	Međunarodni projekti Tekuća budžetska sredstva	Promocija Centra za osobe ženskog pola na rehabilitacionom tretmanu.
3.4	Prevenција stigmatizacije i diskriminacije osoba usljed bolesti zavisnosti oboljelih od AIDS-a, HIV-a i oboljelih od hepatitisa C i B. (Osposobiti što veći broj profesionalaca i svih onih koji dolaze u kontakt sa ovim licima, kako bi mogli prepoznati	Informativno edukativne radionice i seminari u cilju upoznavanja i senzibilizacije javnosti i svih zaposlenih koji dolaze u kontakt sa slučajevima diskriminacije i stigmatizacije	Ministarstvo za ljudska i manjinska prava	2019 2020	Realizovane aktivnosti i broj polaznika/ca koji su prošli edukacije	Nije realizovano	Planirati realizacijun arednim dokumenti ma.	Redovna aktivnost	100% Tekuća budžetska sredstva MLJMP	Zbog značaja edukacija preporuka je da se nastavi sa realizovanjem istih u narednom period kako bi bio što veći obuhvat edukovanih u oblasti pružanja zaštite od diskriminacije osoba oboljelih od AIDS-a, HIV-a i oboljelih od hepatitisa C i B.

	stigmatizaciju i diskriminaciju i shodno tome obezbijediti zaštitu i podršku licima koja su izložena diskriminaciji.)									
35	Primjena stručno prihvatljivih i propisanih standarda za kvalitetnu rehabilitaciju	Povezivanje sa grupama za samopomoć kako bi se motivisali zavisnici za uključivanje u program interaktivnih radionica tzv. živih biblioteka odnosno dolazak bivših zavisnika koji uspješno apstiniraju	Uprava za izvršenje krivičnih sankcija Javna ustanova za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju zavisnika Lokalna samouprava Organizacije civilnog društva; Udruženja; Komune	2019 2020	Povezani sa grupom za samopomoć; Broj zavisnika uključenih u program interaktivnih radionica tzv. živih biblioteka	Djelimično realizovano U okviru rada grupe koja postoji od 2015. godine periodično se organizuju posjete bivših zavisnika koji sa zatvorenicima dijele svoja iskustva u prevazilaženju problema zavisnosti. U izvještajnom periodu UIKS nijesu posjećivali bivši zavisnici. Broj posjeta je redukovan zbog sprečavanja ulaska virusa Covid 19 u UIKS.	Planirati realizacijun arednim dokumenti ma.	Redovna aktivnost / Nedostupan podatak	Tekuća budžetska sredstva: Međunarodni projekti: Zajednički program Evropske unije i Savjeta Evrope za Zapadni Balkan i Tursku (planirana sljedeća faza projekta)	Ministarstvo pravde u narednom periodu planira da zavisnici prolaze kroz usvojeni program a da postoji grupa podrške za one koji su ga već prošli i održavaju apstinenciju. S tim u vezi značajno će biti jačanje saradnje sa grupama za samopomoć.
4 Prioritetna oblast: Smanjenje rizika i štetnih posljedica nastalih zbog zloupotrebe droga										
	Ključna mjera	Aktivnost	Nosilac aktivnosti	Rok	Indikator	Status realizacije	Novi rok realizacije	Planirana/utrošena sredstva	Izvor finansiranja	Preporuke z
4.1	Dostupnost i pristupačnost programa distribucije sterilnog pribora za injektiranje	Identifikovati pružaoce usluga	Zdravstvene ustanove Fond za zdravstveno Osiguranje ZU Montefarm; Nevladine organizacije;	2019 2020	Dostupne usluge	Realizovano Podijeljeni su špricevi, igle i kondomi.		Redovne aktivnosti / Nedostupan podatak	Međunarodni projekti: Projekat sa Globalnim fondom za borbu protiv HIV a,tuberkuloze i malarije; Budžetska sredstva; Sredstva dodijeljena za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija iz državnog budžeta u skladu sa Zakonom o nevladinim organizacijama (Službeni list Crne Gore, br. 39/11 i 37/17)	Unapređivati pristupe smanjenja rizika i štetnih posljedica usljed zloupotrebe droga
4.2	Dostupnost i pristupačnost preventivnog materijala	Besplatna distribucija igala i špriceva, kondoma i edukativnog materijala	Zdravstvene ustanove Institut za javno zdravlja Fond za zdravstveno osiguranje; ZU Apoteke CG »Montefarm«; Nevladine organizacije	2019 2020	Dostupna kontakt Mjesta za razmjenu i preuzimanje materijala	Realizovano U Savjetovalištu za HIV pri IJZ dostupni su edukativni materijali. Organizacije civilnog društva pružaju besplatnu distribuciju igala i špriceva, kondoma		Redovne aktivnosti / Nedostupan podatak	Nema podatka u AP	
4.3	Dostupnost i pristupačnost programa supstitucione terapije	Primjena supstitucione terapije	Ministarstvo zdravlja; Zdravstvene ustanove; Fond za zdravstveno osiguranje Montefarm Agencija za lijekove i medicinska sredstva	2019 2020	Spisak dostupnih usluga	Realizovano Program supstitucione terapije se sprovodio nesmetano u domovima zdravlja i zatvoru.		Redovna aktivnost, Budžet / Nedostupan podatak	Međunarodni projekti Budžet	

II SMANJENJE PONUDE DROGA										
5	Prioritetna oblast: Policija									
	Ključna mjera	Aktivnost	Nosilac aktivnosti	Rok	Indikator	Status realizacije	Novi rok realizacije	Planirana/utrošena sredstva	Izvor finansiranja	Preporuke
5.1	Smanjenje dostupnosti droga	<p>1. Presijecanje krijumčarskih kanala na nacionalnom i međunarodnom planu.</p> <p>2. Procesuiranje organizovanih kriminalnih grupa koje se bave trgovinom drogama</p> <p>3. Sprovedenje dugoročnih međunarodnih istraga sa partnerskim službama drugih zemalja</p>	Uprava policije Uprava carina Vrhovno državno tužilaštvo; Vijeće za prekršaje	2019 2020	Kvantitativni izvještaji o rezultatima rada. Izvještaj o brojukrivičnih djela i broju prekršaja. Količine zaplijenjene droge.	<p>Realizovano</p> <p>Otkriveno je 285 krivičnih djela u vezi sa opojnim drogama.</p> <p>Zbog učinjenih djela, nadležnim državnim tužilaštvima podnijete su 247 krivične prijave, protiv 292 lica.</p> <p>Zbog izvršenih prekršaja – 747, shodno Zakonu o sprječavanju zloupotreba opojnih droga, podnijeta je 747 prekršajna prijava, protiv 763 lica. Bilježi se pad od oko 30% u odnosu na 2019. god.</p> <p>U toku 2020. godine na teritoriji CG u 958 pojedinačnih zapljena, pronađeno je i oduzeto 3 t 105 kg 424,88 gr opojne droge BRUTO mase, što je za oko 28% više u odnosu na 2019. godinu. Broj zaplijena je za oko 31% manji nego 2019. godine.</p> <p>Realizovan je veliki broj međunarodnih policijskih istraga, od kojih je većina inicirana od strane crnogorske policije, a takođe i realizovana po informacijama Sektora za borbu protiv organizovanog kriminala i korupcije.</p> <p>U Izvještaju o napretku Evropske Komisije, objavljenom u oktobru 2020. godine u kom se između ostalog navodi "Zapljene kokaina i heroina porasle su za 250%, odnosno 1300% u poređenju sa 2018. godinom. Crna Gora je učestvovala u četiri multinacionalne policijske akcije. Pozitivan trend nastavljen je u 2020. godini.</p>		Redovne aktivnosti / Nedostupan podatak	Međunarodni projekti Budžetska sredstva	
5.2	Kontinuirana teorijska i praktična obuka policijskih službenika/ca angažovanih na poslovima suzbijanja zloupotrebe droga	Organizacija i sprovođenje obuka, seminara, studijskih posjeta, radionica	Uprava policije	2019 2020	Broj obuka i obučених službenika	<p>Realizovano</p> <p>Tokom 2020.godine službenici Odsjeka za sprečavanje i suzbijanje zloupotreba droga službenici Odsjeka su učestvovali na:</p> <p>-Radionici za razvoj nacrta Strategije razvoja Uprave policije za period 2021-2024 s Akcionim planom 2021-2022; na Ekspertskom sastanku na temu droga između EU radne grupe za pitanja droga i predstavnika zemalja Zapadnog Balkana koja je održana online(video link)</p> <p>Službenici Odsjeka za borbu protiv krijumčarenja droge su učestvovali na šest specijalističkih obuka i radionica koje su održane u zemlji i osam operativnih sastanaka i dvije konferencije u inostranstvu. Takođe, u Crnoj Gori je održano 12 operativnih sastanaka sa partnerskim službama drugih zemalja.</p>		Redovne aktivnosti / Nedostupan podatak	Međunarodni projekti Budžetska sredstva	
5.3	Identifikovati nelegalnu trgovinu prekursorima koji se koriste za nelegalnu proizvodnju droga	1.Suzbijanje nezakonite trgovine prekursorima 2. Povećana razmjena krivično obavještajnih podataka u zemlji i između zemalja	Uprava policije, Forenzički centar; Uprava carina	2019 2020	Izvještaji; Broj krivičnih djela; Količina zaplijenjenih prekursora	<p>Realizovano</p> <p>U toku 2020. godine nije bilo zaplijena prekursora. Forenzički centar nije vještačio prekursora- nije bilo zahtjeva za analizu.</p>		Redovne aktivnosti / Nedostupan podatak	Međunarodni projekti Budžetska sredstva	
5.4	Vještačenja droga Učešće u aktivnostima saradnje sa Evropskom mrežom forenzičkih naučnih institucija (ENFS) i sa Laboratorijskom sekcijom Ujedinjenih nacija UNODC	Stalne aktivnosti na procesu akreditacije metoda iz oblasti droga Saradnja sa Evropskom mrežom forenzičkih naučnih institucija (ENFSI) i sekcijom Ujedinjenih nacija (UNODC)	Uprava Policije Forenzički centar	2019 U skladu sa tekućim planom rada 2020 U skladu sa tekućim planom rada U 2019 o j godini i u 2020 o j godini, u skladu sa rokovima predviđenim od strane UNODC i ENFSI.	Dodijeljen Sertifikat Akreditacionog tijela Crne Gore Forenzičkom centru – u skladu sa važećim standardom ISO 17025:2011. Napomena: ISO standard će biti izmijenjen u narednom periodu. Broj urađenih profiency testova-	<p>Realizovano</p> <p>Forenzičkom centru je dodijeljen sertifikat Akreditacionog tijela Crne Gore sa brojem Li 14.19 -identifikaconi broj ATCG-0075.</p> <p>Uprava policije je u toku 2020. godine uradila je 981 vještačenje (izvještaj) koje su pratili 8666 uzorka droga. Urađena su dva profiency testa - UNODC u toku 2020. godine, čija je 100% tačnost u pogledu kvalitativne identifikacije.</p>		Redovne aktivnosti / Nedostupan podatak	Tekući budzet 105 eura	

					pt šema (minimum je, urađen jedan test godišnje)					
53	Preduzimanje aktivnosti službenika Odsjeka za borbu protiv droge, u oblasti prevencije zloupotrebe droga	Saradnja sa lokalnim zajednicama (škole, opštinske kancelarije za prevenciju, zdravstvene ustanove)	Uprava policije, u saradnji sa vaspitno obrazovnim ustanovama, zdravstvenim ustanovama; opštinskim kancelarijama za prevenciju	2019 2020	Broj održanih predavanja, radionica	Nije realizovano Uprava policije nije izvjestila o realizaciji ove aktivnosti za 2020. Zbog pandemije COVID-19 ovu aktivnost nije ni bilo moguće realizovati.	Planirati realizaciju zajednim dokumentima.	Redovne aktivnosti		
6 Prioritetna oblast: Carina										
	Ključna mjera	Aktivnost	Nosilac aktivnosti	Rok	Indikator	Status realizacije AAA	Novi rok realizacije	Planirana/utrošena sredstva	Izvor finansiranja	Preporuke
19	Smanjenje dostupnosti droga	Pojačane kontrole carine u suzbijanju krijumčarenja droga	Uprava carina	2019 2020	Statistika rezultata u zapljenama droga	Realizovano Ukupan broj zapljena narkotika u 2020.godini: 2033,00 kg marihuane, 12,00 kg heroina, i 53,00 kg hašisa		Redovne aktivnosti / Nedostupan podatak	UNODC Regionalni projekat, Kontinuirana podrška Projekta EXBS i dr. Tekući budžet	
20	Smanjenje dostupnosti droga	Unapređenje Profila rizika za droge u Sistemu upravljanja rizikom Uprave carina	Uprava carina	2019 2020	Unaprijeđeni profile rizika	Realizovano Izrađeno novih 24 profila rizika. Izvršena evaluacija i ažuriranje za 240 profila rizika		Redovne aktivnosti / Nedostupan podatak	Međunarodni projekti: TAIEX, WCO, WORLD BANK, Bilateralna saradnja Tekući budžet	
23	Jačanje međunarodne saradnje	Povećana razmjena informacija na nacionalnom i međunarodnom nivou	Uprava carina	2019 2020	Statistika razmjene informacija na nacionalnom i međunarodnom nivou	Realizovano Razmjena na nacionalnom nivou: 86; Razmjena na međunarodnom nivou: 137		Redovne aktivnosti / Nedostupan podatak	Međunarodni projekti: HMRC, EUROL II Tekući budžet	
44	Jačanje međunarodne saradnje	Aktivno učešće Uprave carina u Zajedničkim carinskim operacijama (JCO) u oblasti borbe protiv droga	Uprava carina	2019 2020	Izveštaj o učešću Uprave carina u JCO	Realizovano UC je tokom 2020.godine aktivno učestvovala u 7 Zajedničkih carinskih operacija (JCO) u organizaciji Interpola, SELEC-a, SCO i dr., specifičnih operacija kada su droge u pitanju u 2020.godini nije bilo		Redovne aktivnosti / Nedostupan podatak	Zajedničke carinske operacije (JCO) finansiraju organizatori - međunarodne institucije Tekući budžet	
53	Kontinuirana teorijska i praktična obuka carinskih službenika za borbu protiv droge	Organizacija i sprovođenje obuka, seminara, studijskih posjeta, radionica	Uprava carina	2019 2020	Podaci o sprovedenim obukama (broj obuka i polaznika; primjena stečenih znanja)	Realizovano Službenici UC su tokom 2020.godine učestvovali na 61 obuci (učestvovalo 252 carinska službenika) u organizaciji nacionalnih i međunarodnih institucija/organizacija. Nije bilo specifičnih obuka na temu droga u toku 2020. godine.		Redovne aktivnosti / Nedostupan podatak	Međunarodni projekti: TAIEX, CUSTOMS 2020, WCO, EXBS i dr. Tekući budžet	

III SISTEM ZA INFORMACIJE I PODATKE										
	Ključna mjera	Aktivnost	Nosilac aktivnosti	Rok	Indikator	Status realizacije 	Novi rok realizacije	Planirana/utrošena sredstva	Izvor finansiranja	Preporuke
7.1	Uspostavljanje po fazama funkcionalnosti nacionalne baze za informacije i podatke o drogama po utvrđenim standardima	Funkcionisanje nacionalne mreže kontakt institucija	Ministarstvo zdravlja; Uprava policije; Tužilaštvo, pravosudni organi; Ministarstvo pravde; Ministarstvo prosvjete; MF; Uprava carina; Ostali organi uprave; Ostale nadležne ustanove i organizacije.	2019- 2020 kontinuirano u skladu sa planiranim aktivnostima IPA 7 Projekta Tehničke saradnje sa EMCDDA	Dostupni i prikupljeni podaci po EU standardima	Realizovano Forenzički centar je putem tri (3) Izvještaja, odgovorio na formalne notifikacije EMCDD-a za ukupno četrdeset pet (45) novih psihoaktivnih supstanci. Forenzički centar je sistemom ranog upozorenja tj. primjenom standardizovanog obrazca prosljedio informacije o zapljeni većeg broja uzoraka (tableta-midazolam) koje se već nalaze u Pravilniku o utvrđivanju spiska droga, psihotropnih supstanci i bilja koje se može koristiti za proizvodnju droga, (Službeni list CG br. 41/2018) Ministarstvu zdravlja, Odsjeku za droge UP, CB i OB. Ministarstvo zdravlja je prikupilo dostupne nacionalne podatke po traženim indikatorima, iz resora nadležnih za poslove: zdravstva; policije, forenzike; carine; sudstva ; tužilaštva; pravde; obrazovanja i vaspitanja; i ostalih.		Redovne aktivnosti / Nedostupan podatak	Evropska agencija za praćenje droga i zavisnosti od droga (EMCDDA) Međunarodni projekti Tekuća budžetska sredstva	Nastaviti saradnju na domaćem i međunarodnom nivou u sistemu ranog upozoravanja (EWS-NPS). Nastaviti razvoj Sistema za rano upozorenje na pojavu NPS, uz ekspertizu EU EWS; Obezbijediti funkcionisanje nacionalne mreže kontakt institucija.
7.2	Sakupljanje podataka u skladu sa epidemiološkim indikatorima	Obezbjedivanje funkcionisanja i unaprijeđivanje Registra potražnje za tretmanom usljed upotrebe droga, obilazak zdravstvenih ustanova u cilju prikupljanja podataka	Institut za javno zdravlje; Zdravstvene ustanove	2019 kontinuirano 2020 kontinuirano	Funkcionalnost Registra Kvalitet prijavljenih podataka Specifični izvještaji iz registra potražnje za tretmanom usljed upotrebe droga	Realizovano Izveštaji iz Registra dostavljani zainteresovanim stranama, institucijama i organizacijama na zahtjev. IJZ učestvovao u projektu TDI light – sakupljanje podataka o potražnji za tretmanom bolesti zavisnosti prema standardnim EMCDDA indikatorima.		Redovne aktivnosti / Nedostupan podatak	Teuća budžetska sredstva Međunarodni Projekat (EMCDDA-IPA7) Tekuća budžetska sredstva	Uspostaviti potpunu funkcionalnost Registra i otkloniti prepoznate nedostatke u dostavljanju podataka od strane zdravstvenih ustanova
7.3	Aktivan sistem za rano upozoravanje na pojavu novih psihoaktivnih supstanci	Komunikacija, saradnja i razmjena informacija na domaćem i na međunarodnom nivou u skladu sa utvrđenom procedurom i u skladu sa međunarodnim standardima. Učešće u EU sistemu ranog upozoravanja na pojavu novih psihoaktivnih supstanci.	Uprava policije- Forenzički centar; Ministarstvo zdravlja; Agencija za lijekove i medicinska sredstva Crne Gore; Uprava carina, Zdravstvene ustanove; Udruženja / terapijske zajednice / nevladine organizacije	2019 2020	Identifikacija novih supstanci; Ažuriranje spiska supstanci koje podliježu zakonskoj kontroli Stručne obuke i sastanci; Saradnja sa EMCDDA. Broj sačinjenih izvještaja od strane institucija učesnika u sistemu ranog upozoravanja na pojavu novih psihoaktivnih supstanci u Crnoj Gori, u odnosu na svaku pojedinačnu notifikaciju iz EU sistema (EWS-NPS)	Realizovano		Redovne aktivnosti / Nedostupan podatak	Evropska agencija za praćenje droga i zavisnosti od droga: IPA 7 Projekat tehničke saradnje (ekspertska podrška) Tekuća budžetska sredstva	Nastaviti saradnju na domaćem i međunarodnom nivou u sistemu ranog upozoravanja (EWS-NPS). Nastaviti aktivnosti na nadogradnji sistema za rano upozoravanje u Crnoj Gori, u skladu sa preporukama EWS, i uz stručnu podršku EMCDDA.

IV ISTRAŽIVANJE										
8 Prioritetna oblast: Implementacija politika i aktivnosti zasnovanih na dokazima										
	Ključna mjera	Aktivnost	Nosilac aktivnosti	Rok	Indikator	Status realizacije	Novi rok realizacije	Planirana/utrošena sredstva	Izvor finansiranja	Preporuke
1.8	Osiguranje kontinuiteta u procjeni zastupljenosti, vrste i obrazaca upotrebe droga među mladima u Crnoj Gori sprovođenjem Međunarodnog istraživanja ESPAD 2019	Sprovođenje ESPAD 2019 istraživanja	Institut za javno zdravlje Ministarstvo prosvjete ESPAD međunarodna koordinacija EMCDDA	2019 - 2020	Sprovedeno istraživanje Rezultati objavljeni u Međunarodnom ESPAD izvještaju 2019. Izrađen i objavljen nacionalni izvještaj istraživanja	Realizovano Sprovedeno je ESPAD 2019 istraživanje, urađen je nacionalni izvještaj, održana je javna prezentacija rezultata kao i prezentacija zainteresovanim institucijama i organizacijama. Izvještaj je dostupan na sajtu IJZ CG pripremljen za štampu.		17.623 (učešće IJZ) 14.309 (učešće EMCDDA, dobijeno kroz javni tender)	Institut za javno zdravlje EMCDDA	Nastaviti učešće u međunarodnim istraživačkim projektima.
V MEĐUNARODNA SARADNJA										
9 Prioritetna oblast: Članstvo i učešće u radu u međunarodnim tijelima i organizacijama iz oblasti politika droga										
	Ključna mjera	Aktivnost	Nosilac aktivnosti	Rok	Indikator	Status realizacije	Novi rok realizacije	Planirana/utrošena sredstva	Izvor finansiranja	Preporuke
1.6	Članstvo i učešće u radu međunarodnih tijela za politiku droga: Agencija EU za monitoring droga (EMCDDA); Savjet Evrope-Grupa Pompidu - Kancelarija za drogu i kriminal Ujedinjenih nacija (UNODC); Komisija za opojne droge (CND); Savjet Evrope-Grupa Pompidu: -Grupa za saradnju aerodroma u Jugoistočnoj Evropi; -Grupa Jugoistočne Evrope za projekat online intervencija u oblasti tretmana Redovna i vanredna izvještavanja međunarodnih tijela i agencija u skladu sa međunarodnom praksom Praćenje i usvajanje novih međunarodnih trendova i preporuka u politikama sprečavanja zloupotrebe droga	Aktivnosti planirane po IPA7 projektu tehničke saradnje sa EU Agencijom za monitoring droga; Učešće na ekspertskim sastancima i kursovima EMCDDA; Učešće u radnim sastancima u Grupi Pompidu Savjeta Evrope; Aktivnosti planirane kroz Regionalni program UNODC za Jugoistočnu Evropu za 2016-2019 i za 2020-2023. Učešće na zasjedanjima Komisije za opojne droge (CND) Prisutnost na on line platformi za potrebe svjetskog godišnjeg izvještaja UNODC a. (ARQ) Dostavljanje priloga/mišljenja na nacрте deklaracija, dokumenata, prijedloga za izmjene i dopune relevantnih konvencija UN a i drugih međunarodnih tijela i organizacija .	Ministarstvo zdravlja; Organi državne uprave Resorne ustanove ; Udruženja i organizacije civilnog društva	U skladu sa planom realizacije projekta za 2019 i 2020 godinu . U skladu sa godišnjim programima rada za 2019 i 2020 godinu	Redovni i vanredni izvještaji; Zajednički projekti i aktivnosti; Realizovane obuke; Broj učešća na sastancima u skladu sa obavezama iz članstva; Teme sastanaka; Primijenjene projektne aktivnosti; Primijenjene međunarodne preporuke kroz izmjene i dopune zakonskih rješenja i strateškog okvira	Realizovano		Redovne aktivnosti - Tekuća budžetska sredstva / Nedostupan podatak	Budžet; EMCDDA IPA 6 i IPA7 Projekti tehničke saradnje;- 2017- 2019 i 2019- 2020) Regionalni program UNODC za Jugoistočnu Evropu (2016/2019 i planirani novi projekat za 2020-2023) Međunarodne organizacije	
VI SARADNJA I KOORDINACIJA										
	Ključna mjera	Aktivnost	Nosilac aktivnosti	Rok	Indikator	Status realizacije	Novi rok realizacije	Planirana/utrošena sredstva	Izvor finansiranja	Preporuke
1.01	Multiresorska i multidisciplinarna saradnja u cilju održavanja aktivnog	Formiranje multiresorske radne grupe za oblast sistema za rano upozoravanje	Ministarstvo zdravlja Uprava policije- Forenzički centar; Agencija za lijekove i medicinska sredstva	2019	Donijeto Rješenje Ministarstva zdravlja o formiranju Radne grupe za oblast sistema za rano upozoravanje na pojavu psihoaktivnih supstanci.	Realizovano Formirana Radna grupa za upozoravanje na pojavu		Redovne aktivnosti / Nedostupan podatak		

	sistema za rano upozoravanje na pojavu novih psihoaktivnih supstanci u skladu sa EU standardom i međunarodnim trendovima za ovu oblast	na pojavu novih psihoaktivnih supstanci i prateća pitanja.	Crne Gore; Uprava carina, Zdravstvene ustanove.		Razmatrane teme i aktivnosti multiresorske radne grupe .	novih psihoaktivnih supstanci još u 2019				
10.2	Obezbijediti prikupljanje standardizovanih podataka u cilju pripreme za učešće u radu Evropske mreže za podatke i informacije o drogama (EMCDDA Reitox)	Prikupljanje, objedinjavanje i obrada podataka po EU standardima .	Ministarstvo zdravlja; Nadležni organi državne uprave; Nadležne resorne ustanove	2019 2020 Kontinuirana Aktivnost i u skladu sa rokovima učešća u Projektu tehničke saradnje sa EMCDDA	Dostupni i objedinjeni podaci i informacije po standardima EU agencije za monitoring droga i zavisnosti od droga (EMCDDA).	Realizovano Prikupljeni nacionalni podaci po indikatorima		Redovne aktivnosti / Nedostupan podatak	Budžetska sredstva	Unaprijediti način prikupljanja informacija po standardima EU agencije za monitoring droga i zavisnosti od droga (EMCDDA)
10.3	Multiresorska koordinacija i saradnja u okviru procesa pristupanja EU .	Realizacija aktivnosti predviđenih Akcionim planom za pregovaračko poglavlje 24 za podoblast »Saradnja u oblasti droga«. (Smanjenje ponude i smanjenje potražnje droga)	Uprava policije; Ministarstvo zdravlja; Forenzički centar Uprave policije; Uprava carina; Organi državne uprave.	2019 2020 Kontinuirana dinamika u skladu sa rokovima iz Ap za pregovaračko poglavlje 24.	Potpuna, i u zadatim rokovima realizacija planiranih mjera i aktivnosti; Primjena EU pravne tekovine i primjena međunarodnih standarda u oblastima smanjenja ponude i smanjenja potražnje za drogama .	Realizovano		Redovne aktivnosti / Nedostupan podatak	Nijesu potrebna sredstva	
10.4	Učešće civilnog društva u aktivnostima sprečavanja zloupotrebe droga	Saradnja vladinog i nevladinog sektora kroz realizaciju i učešće u zajedničkim tematskim aktivnostima. Realizacija programa koje sprovode nevladine organizacije .	Svi organi državne uprave, Lokalna samouprava; Zdravstvene ustanove; Nadležne ustanove; Javna ustanova za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci. Nvladine organizacije Ustanove/udruženja/ komune za rehabilitaciju	2019 2020	Broj NVO koje su dobile finansijska sredstva; broj programa; Pregled realizovanih aktivnosti; Primjena programa	Nije realizovano	Planirati realizaciju jednim dokumentima .	Redovne aktivnosti	Finansijska sredstva koja se dodjeljuju Nvladinim organizacijama u skladu sa pravilima finansiranja projekata i programa nevladinih organizacija iz državnog budžeta u skladu sa Zakonom o nevladinim organizacijama (Službeni list Crne Gore, br. 39/11 i 37/17)	Nastaviti saradnju Javne ustanove za rehabilitaciju sa NVO sektorom Jačanje saradnje sa NVO sektorom na polju prevencije (predavanja, radionica)

IV NALAZ I EVALUACIJE

U Strategiji Crne Gore za sprečavanje zloupotrebe droga 2013 – 2020 nije preciziran mehanizam evaluacije, već je definisano da će Crna Gora u narednom periodu naći model u skladu sa najboljom evropskom praksom i ekspertskom podrškom za evaluaciju. Ex post evaluacija, koja bi pružila jasan uvid u prednosti i nedostatke aktivnosti predviđenih strategijom, nije urađena. Međutim, Crna Gora je 2016. godine aplicirala kod Evropske komisije - TAIEX instrumenta za tehničku i ekspertsku podršku za sprovođenje srednjoročne mid-term eksterne evaluacije. Evropska komisija je odobrila sprovođenje evaluacije, pa je u koordinaciji sa Ministarstvom zdravlja ista i sprovedena. Glavni zaključci evaluacije su sledeći:

- Na polju smanjenja potražnje droga, tim kompanije Taiex smatrao je da je potrebno staviti veći naglasak na kvalitet i dostupnost usluga da bi se pojačali početni napor pokrenuti za sprovođenje Akcionog plana 2013-2016. Kvalitativni standardi trebalo bi da budu razmatrani u svim oblastima smanjenja potražnje droga. To bi moglo podstaknuti razvoj programa zasnovanih na dokazima, redovno praćenje i evaluaciju trenutnih aktivnosti u polju smanjenja potražnje droga i politika vođenih odlukama zasnovanih na dokazima i dobrom praksom.
- Smanjenje ponude - Preporuka evaluacije bila je da bi sledeći akcioni plan trebalo da ima strukturiraniju komponentu smanjenja ponude droga sa jasnijom razlikom između ciljeva, aktivnosti i indikatora. Tadašnji ciljevi i aktivnosti su smatrani relativno širokim i bilo ih je potrebno dalje razraditi kako bi se adekvatnije riješila sva relevantna i specifična pitanja koja proizlaze iz područja smanjenja ponude droga. Preporučeno je da se zbog povećanja efikasne krivične istrage i krivičnog gonjenja prestupnika formiraju zajednički istražni timovi na lokalnom i nacionalnom nivou. Jačanje znanja i efikasna praksa treba da ostanu naglašeni i u sljedećem akcionom planu, uzimajući u obzir i potrebe za (visoko) specijalizovanim obukama. Ljudske resurse, kao i zahtjeve za tehničko opremanje službi takođe treba jasno navesti u novom dokumentu. Policija i carina se podstiču da nastave sa svojim naporima u smanjenju dostupnosti droga na domaćem tržištu, pa je pri formulisanju aktivnosti u novom akcionom planu važno jasno definisati „dostupnost droga“ i uzeti u obzir sve moguće odgovarajuće indikatore koji se mogu koristiti za mjerenje dostupnosti droga. Potrebno je obratiti pažnju i sprovesti aktivnosti u oblasti: suzbijanja pranja novca povezanog sa drogom; ljetnih festivala; sprečavanja nelegalnog prometa prekursora kroz jačanje strukturirane razmene informacija između institucija ovlašćenih za kontrolu dozvoljene trgovine hemikalijama; tehničkih ulaganja u Forenzičkom centru da bi se uvele nove analitičke metode; prostorija i uslova za sigurno skladištenje zaplijenjenih droga i prekursora i odgovarajućeg postupka za njihovo uništavanje; formalizacije i operacionalizacije uspostavljanja sistema ranog upozoravanja (EVS); zabrane pristupa ilegalnim supstancama u zatvorskim ustanovama kroz obuku zatvorskog osoblja i intervencije na zatvorenike i posjetioce.
- Koordinacija - Kako je tokom perioda 2013-2016. godine formirana Komisija za droge u sljedećem roku aktivnosti bi bilo potrebno zahtijevati integraciju različitih zainteresovanih

strana, javnih i privatnih, vladinih i nevladinih, nacionalnih i lokalnih, u sprovođenju nacionalne politike o drogama, a posebno Akcionog plana za borbu protiv droga za period 2017-2020 godine. Mogu se predvidjeti i timovi u određenim oblastima: u oblasti prevencije (u cilju koherentne primjene programa zasnovanih na dokazima u zemlji); u oblasti liječenja radi primjene minimalnih standarda kvaliteta u svim oblicima tretmana; u oblasti rehabilitacije i socijalne reintegracije, smanjenja rizika i štete.

- Istraživanje vezano za droge u narednom mandatu trebalo bi da usmjeri i informiše o primjeni politike i aktivnosti zasnovane na dokazima u svim oblastima politike droga, od prevencije do liječenja, od smanjenja štete do sprovođenja zakona i bezbjednosti.
- U oblasti međunarodne sardanje je potrebno osigurati prisustvo crnogorskih zvaničnika na relevantnim sastancima na visokom nivou u oblasti droga na bilateralnom, regionalnom, evropskom i međunarodnom nivou.
- Nedovoljan je broj ljudi koji rade u oblasti droga.
- Nedostaju informacije i podaci dostupni za naučno mjerenje ishoda i uticaja akcionih planova.
- Nedostatak odgovarajuće numeracije za aktivnosti i ciljeve u AP unosilo je zabunu.
- Nedostajale su informacije za prikaz napretka u nekoliko aktivnosti i indikatora za akcione planove.

V OSVRT NA PLANIRANA I UTROŠENA FINANSIJSKA SREDSTVA

Realizacija planiranih aktivnosti, za ukupan period važenja ovog strateškog dokumenta, najvećim dijelom je planirana da se finansira iz budžetskih sredstava i nijesu precizirani svi iznosi potrebnih finasijskih sredstava. Tako je za sprovođenje ove strategije svim akcionim planovima procijenjeno da je potrebno izdvojiti ukupno 133,017,00 eura. Podaci o utošenim sredstvima o realizaciji aktivnosti iz Akcionih planova za period od 2013 – 2019. godine nijesu dostupni Ministarstvu zdravlja.

Imajući u vidu ovakvu finasijsku konstrukciju, samo su neki od nosilaca aktivnosti izvijestili o planiranim i utrošenim finasijskim sredstvima u 2020. godini i ona iznose 67.588,90 eura, a akcionim planom planirano je da je potrebno 31.932,00 eur.

U narednom periodu potrebno je planirati i precizirati sredstva za svaku aktivnost pojedinačno, i imati presjek utrošenih sredstava.

VI PREPORUKE ZA NAREDNI CIKLUS PLANIRANJA POLITIKA

Oblast: Smanjenje potražnje droga

- Prevenција zloupotrebe droga

U skladu sa preporukama TAIEX ekspertskeg tima srednjoročne evaluacije Strategije, kao i sa važećim međunarodnim standardima, za naredni period je potrebna primjena preventivnih

programa koji su naučno dokazani. Očekuje se primjena Zaključaka Savjeta Evropske unije (CORDROGUE 70 SAN 279) koji se odnose na minimume standarda kvaliteta u oblasti smanjenja potražnje droga u Evropskoj uniji. Slijediti preporuke UNODC-a “Međunarodni standardi prevencije zloupotrebe droga”, koje ukazuju da samo standardizovani programi i intervencije imaju naučno dokazani učinak i takve treba realizovati, u suprotnom upitna je efikasnost, čak i opravdanost primjene. Prevencija se sprovodi u višestrukim okruženjima, ciljajući relevantne uzraste i rizične grupe, i rizik nije moguće riješiti sprovođenjem jedne preventivne intervencije. Prepoznaje se potreba obrade tema povezanih sa upotrebom droga kao što su nasilje, delinkvencija, mentalne bolesti, seksualno rizično ponašanje, suicid i politoksokomanija (uključujući i zavisnost od nehemijskih sredstava) i srodne oblasti.

Obezbijediti stalne edukacije za zaposlene u opštinskim kancelarijama za prevenciju bolesti zavisnosti, u cilju primjene samo standardizovanih programa prevencije u lokalnoj zajednici i osmisliti model zajedničke platforme za sve kancelarije.

Unaprijediti kvalitet preventivnih programa koje sprovode nevladine organizacije, na način da se od strane nadležnih resornih organa, odnosno Komisija za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija, putem Javnog konkursa, dodjeljuju sredstva nevladinim organizacijama za one programe koji su standardizovani, odnosno urađeni po međunarodnim standardima kvaliteta.

- Liječenje/tretman

Preporučuje se rješavanje uočenih organizacionih teškoća vezanih za distribuciju supstitucione terapije (metadon i buprenorfin), kako u domovima zdravlja tako i u KCCG. Preporučuje se sagledavanje rješenja za prepoznate teškoće oko mogućnosti i kapaciteta za hospitalizaciju osoba ženskog pola usljed bolesti zavisnosti od droga. Pratiti savremene trendove tretmana, obezbijediti kontinuirane edukacije za stručnjake kroz saradnju Ministarstva zdravlja sa referentim međunarodnim tijelima, kao i dostupnost novih vodiča, smjernica i sl. za tretman bolesti zavisnosti.

- Smanjenje rizika i štetnih posljedica nastalih zbog zloupotrebe droga

Obezbijediti kontinuitet dostupnosti i programa distribucije preventivnog materijala za korisnike droga, aktivnosti „drop- in“ centara i ostalih usluga iz opsega mjera za smanjenje rizika i šteta, koje sprovode registrovane nevladine organizacije, kao i ustanove i drugi subjekti u skladu sa propisima.

- Rehabilitacija zavisnika/ca od droga, reintegracija u društvo i oporavak, uključujući i lica zavisnike od droga na izdržavanju kazne zatvora

U skladu sa preporukama iz srednjoročne evaluacije Strategije, potrebno je unaprijediti programe rehabilitacije i reintegracije, tretirajući ih kao dva segmenta u okviru cijelog procesa oporavka. U narednom periodu korisno bi bilo obraditi temu »oporavka« (*Engl:Recovery*) u cilju podizanja svijesti i preveniranja stigme i diskriminacije u odnosu na osobe koje su u tretmanu bolesti zavisnosti i njihovog povratka u radni kontekst kao korisne članove društva i porodice.

Institucije i ustanove iz domena socijalnog staranja treba da prepoznaju ove teme, u skladu sa međunarodnim dobrim praksama i izrade namjenske programe.

Oblast: Smanjenje ponude droga

Shodno strateškim ciljevima za smanjenje dostupnosti droga kontinuirano sprovoditi aktivnosti - presijecanje krijumčarskih kanala droge na nacionalnom i međunarodnom planu, procesuiranje organizovanih kriminalnih grupa koje se bave trgovinom drogama, sprovođenje dugoročnih međunarodnih istraga sa partnerskim službama drugih zemalja. Održavati trend teorijskih i praktičnih obuka policijskih i carinskih službenika, kao i intenzivnu razmjenu informacija sa međunarodnim partnerskim službama.

Pratiti ciklus politika EU za borbu protiv organizovanog i teškog međunarodnog kriminala (EMPACT). U kontekstu nadzora graničnih prelaza, nastaviti sa kontinuiranom primjenom carinske analize rizika u pogledu kontejnera i tereta, profilisanja, razmjene obavještajnih podataka sa međunarodnim agencijama i organima za sprovođenje zakona. Zbog narastajućeg trenda na međunarodnom nivou prodaje novih psihoaktivnih supstanci putem platformi, aplikacija i posebno putem "darkneta", potrebno je organizovati obuke na ove teme. Preporučuje se nastavak intenzivne međuagencijske saradnje (EUROPOL, UNODC, WCO i ostalih referentnih tijela). Nastaviti pozitivan trend saradnje sa Evropskom mrežom forenzičkih naučnih institucija (ENFSI) i Laboratorijskom sekcijom UNODC.

Afirmativna je dugogodišnja saradnja policijskih službenika sa lokalnom zajednicom u oblasti prevencije, pa je treba nastaviti.

Oblast: Sistem za informacije i podatke

Uslov za članstvo Crne Gore u EMCDDA je da Ministarstvo zdravlja obezbijedi dovoljan broj zaposlenih, stalnu edukaciju, određen budžet i stabilnost organizacione strukture nacionalne kontakt jedinice u skladu sa smjernicama EMCDDA, kako bi se oformila nacionalna baza podataka i nastavilo sa primjenom definisanih standarda za potpuni monitoring oblasti droga. Krajnji cilj je integrisanje Crne Gore u EU sistem monitoringa i EU mrežu (Reitox) za monitoring koju čine nacionalne kontakt jedinice država članica Evropske unije i razvijeni kapaciteti naših struktura da prikupljaju, obrađuju, analiziraju podatke i informacije u skladu sa indikatorima i standardima koji su naučno utemeljeni i kao takvi jedini validni za sveobuhvatni monitoring u oblasti droga, a sa krajnjim ciljem multidisciplinarnog sagledavanja problematike zloupotrebe droga u Crnoj Gori, na osnovu kojih pokazatelja se i usmjeravaju i planiraju buduće politike sprečavanja zloupotrebe droga.

U cilju funkcionalnosti Registra narkomanije (Potražnja za tretmanom) koji vodi Institut za javno zdravlje Crne Gore potrebno je otkloniti prepoznate izazove. Potrebno je razmotriti mogućnosti da Registar obuhvati i službe socijalne zaštite, programe »niskog praga«, terapijske zajednice, Ustanovu za smještaj i rehabilitaciju, privatne zdravstvene ustanove i ostale, uz obaveznu zaštitu ličnih podataka i anonimnosti, kao i uz uslov da ne dođe do dupliranja prijava iz različitih formi tretmana.

Potrebno je i intenzivirati usvajanje standarda za prikupljanje, obradu i analizu podataka po epidemioškim indikatorima EMCDDA-a, sa posebnim osvrtom na indikator mortaliteta (DRD) zbog upotrebe droga, i izvršiti dopunu legislative u segmentima gdje je prepoznata potreba. Potrebna je dalja saradnja i ekspertiza Evropskog centra za monitoring droga i za izvještavanje po strukturiranim tabelama i upitnicima (ST) za oblast zdravstva i sprovođenja zakona. *(ST11 o kršenjima zakonskih propisa o drogama, (ii) ST13 o zaplijenama droga, (iii) ST14 o čistoći i jačini droga, (iv) ST15 o sastavu droga i (v) ST16 o cijenama droga.*

Oblast: Istraživanja - U cilju primjene politika u oblasti droga, zasnovanih na dokazima, preporučuje se kontinuitet u sprovođenju istraživanja u skladu sa naučnim metodologijama i standardima. Takođe, neophodno se uključiti u međunarodne istraživačke projekte iz oblasti upotrebe droga, a radi što potpunijeg uvida u trendove, obrasce upotrebe droga, dobijanja uporednih podataka na domaćem, regionalnom i međunarodnom nivou. Za očekivati je i učešće akademske zajednice u istraživačkim projektima, zatim saradnja u istraživanjima sa lokalnim samoupravama i sa organizacijama civilnog društva.

Oblast: Međunarodna saradnja - U narednom bliskom periodu očekuje se da Crna Gora pokrene razgovore o sklapanju Radnog aranžmana sa Evropskim centrom za monitoring droga (EMCDDA-EU agencija), u cilju potpune implementacije standarda za monitoring droga. Očekuje se održavanje kontinuiteta saradnje i izvršenja obaveza ka svim međunarodnim tijelima i agencijama za oblast droga, regionalnim inicijativama, sa posebnim fokusom na segment represije. Potrebno je nastaviti sprečavanje zloupotrebe droga kroz formate međunarodnih operativnih sporazuma iz domena policije i carine u adekvatnom odgovoru na transnacionalne prijetnje.

Oblast: Saradnja i koordinacija - U narednom periodu sprovođenja nastaviti i unapređivati saradnju javnog sektora sa civilnim sektorom u aktivnostima primjene politika sprečavanja zloupotrebe droga. Poželjno je podsticati i saradnju sa akademskom zajednicom, posebno u dijelu istraživačkih aktivnosti. Održavati pozitivan trend međuinstitucionalne saradnje. U dijelu saradnje javnog i civilnog sektora, potrebno je u narednom periodu osnaživati saradnju kroz programe sa zajedničkim učešćem na regionalnom, bilateralnom i uopšte međunarodnom planu, te nastaviti pozitivan trend proaktivnog učešća Crne Gore u svim aktivnostima u oblasti droga koje sprovode nadležene institucije i civilni sektor.

Jasno definisana finansijska sredstva - Iako je Ministarstvo zdravlja kreiralo finansijski okvir, sredstva neophodna za realizaciju aktivnosti nijesu jasno strukturisana i opredijeljena u budžetima svakog od nosilaca aktivnosti što može biti razlog za nedostak podataka o količini utrošenih sredstava za sprovedene aktivnosti.